

Album Władysława J. Skalskiego wydany był w 2002 r.

ZBLIŻA SIĘ JUBILEUSZ 50 LECIA KORONACJI MATKI BOŻEJ LUDŹMIERSKIEJ 15 SIERPNIA 2013 r.

Dnia 15 sierpnia 1963 roku odbyła się koronacja figury Matki Bożej Ludźmierskiej. Na zakończenie uroczystości czterech biskupów ujęło feretron z cudowną figurą, żeby pobłogosławić zebrany lud. Gdy wykonywano figurą znak błogosławieństwa, wtedy z ręki Matki Bożej wypadło berło, które w locie zdołał pochwycić bp Karol Wojtyła. W powszechnym przekonaniu wstawiennicza moc Gaździny Podhala sprawiła, że kardynał Karol Wojtyła obrany został papieżem. To Ona powierzając mu swe berło miała zapowiedzieć późniejsze wydarzenie z 1978 roku. *(więcej na str. 3)*

1947-2012: 65 lecie „Tatrzańskiego Orła”

THE TATRA EAGLE

Issued by the Tatra Eagle Press

Co-Editors:

Janina Gromada Kedron

Dr. Thaddeus V. Gromada

Technical Editor:

Henry P. Kedron

Computer Consultants:

Mariusz Bargielski, Joseph Gromada

Contributing Editors:

Maria Pudysz, Kraków

Dr. Anna Gąsienica-Byrcyn, Chicago

Address all correspondence to: J. Kedron

31 Madison Ave., Hasbrouck Hts., NJ 07604

Email: jkedron@gmail.com

tgromada@mindspring.com

Tel.: (201) 288-3815

HONOROWY PATRONAT

Connecticut:

DRS. ALICIA & JOHN HARBUT

France:

STANISŁAW LASSAK

Illinois:

KOŁO 42 BIAŁKA TATRZAŃSKA, KAZIMIERZ

CHLEBEK, STEPHANIE GUZIAK-BUTERA

ANDRZEJ CZYSZCZON, JANINA GALICA

KOŁO 20 LITERACKO-DRAMATYCZNE

im. K. Przerwy-Tetmajera

KOŁO PODCZERWONE NR. 83, LEOPOLD &

ZOFIA MICHNAK, DR. BRONISŁAW ORAWIEC-

WYŚNI, MICHAEL & CAROLYN RAFACZ

JAN & ZOFIA SŁODYCZKA, ANDRZEJ &

BRONISŁAWA STĘKAŁA, STANISŁAW &

HALINA URBANIAK, KOŁO 41 WRÓBLÓWKA

ZWIĄZEK PODHAŁAN W AMERYCE

New Jersey:

REV. J. MACIEJ MELANIUK

MAŁGORZATA STOPKA

New York:

JAN S. GACEK, DRS. NORMAN & HANNA

KELKER, STANISŁAW KOWALCZYK

WOJCIECH SOSNOWSKI

Pennsylvania:

DR. WŁADYSŁAW BOBAK

Poland:

KS. JÓZEF URBANIAK

Utah:

WALTER WHIPPLE

PATRONAT

Florida: Emily Mysliwiec-Zajackowski

Guam: Kathy Gacek Lampman

Illinois: Franciszek Bobak

Marian & Helena Bryja, Koło 46 Stare Bystre

Anna Domalik, Janina Duda,

Jane Janik Grzybowski, Nancy Janik Johnson, John

F. Krawiec, Stanisław & Zofia Kulawiak, Bronisława

& Franciszek Łyszczarczyk, Stanisław & Zofia

Obrochta, Władysław & Helena Pawlikowski,

Koło # 1 Jana Sabala, Ludwika & Jacek Toczek, Anna

Ustupska-Chycz, Anna Zalińska, Jacek & Anna Zeglen,

Helena Ziółkowska, Jan Zótek

Michigan: Jan Konopka, Jan Konopka, Jr.,

Maria Konopka Karsan

New Jersey: Dr. Richard J. Hunter, Henry & Karina

Walentowicz, Catherine Zon

New York: Stanisław Kopeć

Dr. Jerzy & Mrs. Krystyna Świerbłowicz

Pennsylvania: Dr. Jan Napoleon Saykiewicz,

Rev. Canon Joseph L. Sredzinski, Dr. Maria

Święcicka-Ziemińsk, Janina

Utah:

Frank L. Chase

© 2012 Copyright by the Tatra Eagle Press

Dr. Thaddeus V. Gromada

JOHN PAUL II AND OUR LADY OF LUDŹMIERZ

Very often "The Tatra Eagle" has emphasized the special relationship that existed between Blessed John Paul II and the *górale*, the Tatra Highlanders. It reported with pride his dramatic visit to Zakopane in June 1997, when in front of 350,000 assembled *górale*, he made a statement which will never be forgotten: "I can always count on you." (Na Was można zawsze liczyć.) There is little doubt that as Bishop Karol Wojtyła decades before, had already developed a great admiration and love for the highlanders and their culture. In 1964, the year that he became Metropolitan Archbishop of Kraków, he made this observation: "It is the only community of its kind, that bears the marks of the grand Polish tradition, and thus it simply must be permitted to live on; no contemporary custom, style or fashion should be allowed to every destroy or marginalize this great Podhale tradition." These words made it clear that he understood that the Tatra folk culture was something so precious that it needed to be appreciated and protected so that it would not become an endangered species vulnerable to extinction.

One element of this Tatra folk culture that particularly impressed him was its brand of religiosity that emphasized devotion to Our Lady of Ludźmierz. As early as 1234 a church dedicated to Blessed Mother Mary was established in the mountain village of Ludźmierz, which by 1400 became an important shrine with a focus on the veneration of a miraculous wooden statue of Mary and the Infant Jesus. Since then the figurine of Our Lady of Ludźmierz and the nearby healing spring waters have attracted multitude of pilgrims from Podhale and beyond seeking God's favor. This deep faith and devotion to Our Lady of Ludźmierz continues unabated to the present day. On March 24, 1993, *Tatra Eagle* Editors, Jane Gromada Kedron and this writer, together with their spouses, Henry Kedron and Theresa Gromada, were privileged to have a private audience with John Paul II in his private residence in the Vatican. It was at this time that this writer had an opportunity to present His Holiness with a copy of Oskar Halecki's posthumous book on "Jadwiga of Anjou and the Rise of East Central Europe", which he edited and of course, also present him with copies of our *Tatra Eagle*. But what really pleasantly surprised us, was to see a replica of the figurine of Our Lady of Ludźmierz prominently displayed in his private apartment. What further evidence is necessary to prove his close bond with the folk culture of the *górale* with its simple, deep faith?

But as noted above, this attachment started much earlier. The event that must have made a great impression on the future Pope occurred on August 15, 1963 in Ludźmierz. At the behest of Pope John XXIII the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński, in the presence of over 100,000 pilgrims, with the participation of over 20 bishops, among them Bishop Karol Wojtyła, crowned Our Lady of Ludźmierz with a crown of gold as the Queen of Podhale. (The crown was funded by Tatra highlanders living in Chicago.) Reading a prayer that appeared in the April 1963 issue of the *Tatra Eagle*, Cardinal Wyszyński cried out, "Święta Mario, Ludźmierska Panienko/ Pierwszej Świętyńi Podhala mieszkanko/ Osiadłaś tutaj między górąkami/ Królowo Podhala/ Módl się za nami." (Saint Mary, Our Lady of Ludźmierz/ Resident of Podhale's first sanctuary/ You have settled among highlanders/ Queen of Podhale, Pray for us.) But when the crowning ceremony ended and four bishops among them Karol Wojtyła were carrying the statue of Our Lady on the ferretory up the stairs back to the Church, the statue accidentally slipped which caused the scepter to fall out of the statue's grasp. The relatively young Bishop Wojtyła with good reflexes caught the scepter in mid air before it could fall to the ground. Years later when Karol Wojtyła was elected Pope, many who witnessed the incident said that this was a sign that the Blessed Lady gave her scepter to him, symbolically predicting that he will have authority over the Church.

When John Paul II made his first Papal visit to Poland his tight schedule did not permit him to come to Ludźmierz itself, since a mass assembly was organized in Nowy Targ, the capital of Podhale on June 8, 1979 where an astonishing crowd of over a million gathered in a nearby airport. An outdoor altar in the *styl zakopiański* was secretly built to the chagrin of the communist authorities. Much to the delight of the Pontiff, the miraculous figurine of Our Lady of Ludźmierz was brought to this altar. He was clearly moved emotionally. In his homily, with tears in his eyes, he thanked the *górale* for bringing Our Lady of Ludźmierz (Matka Boska Ludźmierska) to him and then he praised them for being so hospitable and responsive to the pastoral work of the Church. "Podhale, he said "is a region where people flock not only to strengthen themselves physically but above all to strengthen themselves spiritually." He further asserted that Our Lady of Ludźmierz is a real "Gaździna Podhala" (loosely translated "Matriarch of Podhale").

An historic Apostolic Visit to the shrine of Our Lady of Ludźmierz on June 7, 1997 was later made by John Paul II who was greatly impressed by major renovations that were made in the previous decade due largely to the generosity of highlanders in the United States (particularly the Ludźmierz Parish Circle of ZPPA in Chicago) and Canada. He noted with awe – in the presence of over 300,000 pilgrims, the expansion and the beautification of the sanctuary "which is your gift to Blessed Mary and to all pilgrims who come to Her shrine. It is necessary for the Pope today, Ludźmierz pilgrim himself, to thank you in their name for your hospitality and generosity. With all my heart I bless you. Our Lady of Ludźmierz, Queen of Podhale, pray for us". In 2001 just a few years before his death, John Paul II elevated the Ludźmierz Sanctuary to the rank of a Minor Basilica, a rare honor given to a church by the Catholic Church.

Sources: Andrzej Florek-Skupień, "Matka Boska Ludźmierska; Królowa Podhale", *The Tatra Eagle*, Vol. 16, No. 2, April 1963. „Prymas Polski J. Em Kardynał Stefan Wyszyński na uroczystościach koronacji M.B. w Ludźmierzu" *The Tatra Eagle*, Vol. 16, No. 4, Nov. 1963. „Wizyta Redaktorów „T.O" u Ojca Świętego" *The Tatra Eagle*, Vol. 46, No. 1, Spring 1993. „Ojciec Święty na Podhalu", *The Tatra Eagle*, Vol. 50, No. 2, 1997

GAŹDZINA PODHALAŃSKA

„Matka Boża jest zawsze podobna do ludzi ze swego domu. Kiedy teraz patrzyłem w Meksyku na Matkę Bożą z Guadalupe, Matkę Bożą Indian, przychodziła mi na myśl najbardziej Matka Boża Ludzmińska, bo to taka prawdziwa Gaździna Podhalańska.”

Ojciec Święty Jan Paweł II w homilii wygłoszonej w Nowym Targu 8 czerwca 1979 r. do zgromadzonych Podhalan i Pielgrzymów.

Figura Madonny, określana jako ludowa jest niewielka – liczy sto dwadzieścia pięć centymetrów wysokości. Twarz spokojną, pogodną, o regularnych ładnych rysach zdobi uśmiech. Kibić Madonny stojącej z Dzieckiem na ręku jest lekko przegięta, przypominając kształt litery S. Historycy sztuki taki typ wizerunków zaliczają do gatunku tzw. Pięknych Madon. Rzeźba datowana jest na XV stulecie lub nawet na rok około 1400. Pochodzi prawdopodobnie z warsztatów spisko-śądeckich. Stylistycznie nawiązuje do podobnych rzeźb dorzecza Dunajca i Popradu oraz z obszaru Słowacji.

Pisana historia Ludzmiorza datuje się na rok 1234

i jest znana przede wszystkim z otaczanego od lat kultu figury Matki Boskiej Ludzmińskiej – Królowej Podhalan wykonanej ok. 1400 roku. To tutaj skupia się od prawie 600 lat życie religijne Podhala. Kilka razy do roku tysiące pielgrzymów przybywają przede wszystkim z Podhala, Spisza i Orawy, regionów rozpościerających się u stóp granitowego masywu Tatr.

Włodzimierz Wnuk

Rola Podhalan amerykańskich w uroczystości koronacji M.B. Ludzmińskiej w 1963 r.

Mimo niesprzyjającej, deszczowej pogody przybyło do Ludzmiorza ponad 100 tysięcy ludzi nie tylko z całego Skalnego Podhala, Spisza i Orawy, ale także z ziemi myślenickiej, żywieckiej, limanowskiej, sądeckiej. W uroczystościach ludzmińskich wzięły udział również tysiące ludzi z całej Polski przybyłych na Podhalę w charakterze letników, którzy swój urlop wykorzystali na złożenie hołdu Królowej Podhala. Episkopat polski nie mógł już bardziej uświetnić naszego święta podhalańskiego: do Ludzmiorza przybył Prymas Polski, ksiądz kardynał Stefan Wyszyński, obaj arcybiskupi: poznański i wrocławski, ponad dwudziestu biskupów ze wszystkich prawie diecezji oraz setki księży i zakonnic.

Szczególnie wzruszający charakter nadał uroczystości ludzmińskiej fakt, że wzięła w niej udział pielgrzymka Podhalan z Chicago, składająca się z czterdziestu osób należących do **Klubu Parafii Ludzmińskich** pod kierownictwem pani **Elżbiety Łabudy**. W pielgrzymce tej uczestniczyły także członkinie Zarządu Głównego Związku Podhalan w Ameryce Północnej, **panie Genowefa Topór i Wiktoria Fiolek**. Delegacja Podhalan z Chicago wraz z delegacją działaczy podhalańskich z Kraju zostały zaproszone na główną trybunę u stóp ołtarza polowego, w najbliższym sąsiedztwie księdza prymasa i biskupów.

Główne uroczystości koronacyjne odbyły się przy wspaniałym udekorowanym ołtarzu polowym, na który przeniesiono statuetkę Cudownej Matki Boskiej. Po entuzjastycznym powitaniu księdza prymasa Wyszyńskiego i biskupów przez olbrzymie rzesze wiernych, zgromadzonych na błoniach wokół kościoła, zagrała księdzu kardynałowi nasza kapela góralska z Zakopanego i przemówiły do niego ślicznie ubrane po góralsku dzieci. A potem piękne przemówienie w naszej gwarze wygłosił do księdza kardynała wybitny pisarz i działacz podhalański **Andrzej Florek-Skupień**, który powitał najwyższego Dostojnika Kościoła w Polsce w imieniu całego ludu góralskiego wręczając Mu na koniec egzemplarz „**Tatrzańskiego Orla**” ze swoim artykułem o Matce Boskiej Ludzmińskiej. Po powitaniu księdza prymasa i wiernych przez ordynariusza archidiecezji krakowskiej ks. biskupa Karola Wojtyłę odbyła się u stóp statuy Cudownej Matki Boskiej uroczysta Msza Święta Pontyfikalna, odprawiona przez arcybiskupa wrocławskiego ks. Bolesława Kominka.

W czasie Mszy Świętej ksiądz prymas Wyszyński wygłosił porwujące kazanie, które rozpoczął od ewangelii, a następnie od odczytania z „**Tatrzańskiego Orla**” modlitwy: *Święta Mario/ Ludzmińsko Panienko/ Pierwszej świątyni/ Podhala mieszkanko/ Osiadłaś tutaj między góralami – Królowo Podhala/ Módl się za nami!*

Witając rzesze wiernych ks. prymas zwrócił się na wstępie w szczególnie serdecznych słowach do pielgrzymki Podhalan amerykańskich, podkreślając wielkie i gorące przywiązanie rodaków z za oceanu do swej Ojczyzny polskiej i do wiary świętej. Dziękując im za przybycie aż z tak daleka na tę uroczystość i za **ufundowanie złotych koron** dla Matki Boskiej Ludzmińskiej i Jej Dzieciątka – ksiądz prymas uniósł w pewnej chwili wysoko w górę egzemplarz „**Tatrzańskiego Orla**” mówiąc, „*że ta gazetka wydawana przez Podhalan w Stanach Zjednoczonych świadczy o wielkim umiłowaniu przez emigrantów górali ojczystych stron podhalańskich i dowodzi ich wielkiego kultu dla Ludzmińskiej Panienki Królowej Podhala*”. Swoje przepiękne i niezwykle głębokie kazanie, poświęcone w dużej części sprawie godności człowieka, stworzonego na obraz i podobieństwo Boże, ks. prymas zakończył serdecznymi pozdrowieniami i błogosławieństwem dla rodaków w Ameryce i raz jeszcze na koniec odczytał z „**Tatrzańskiego Orla**” modlitwę do M.B. Ludzmińskiej uwiecznioną wezwaniem: „*Królowo Podhala, módl się za nami*”. (...)

1947-2012: 65 lecie „Tatrzańskiego Orła”

Downiuj i dzisiok: Zbacowanie...

Pragniemy wyrazić nasze uznanie i głęboką wdzięczność dla wszystkich naszych współpracowników i także podziękować im za nieodzowną i bezinteresowną pomoc bez których nasze sukcesy nie byłyby możliwe.

1947-1954

Włodzimierz Wnuk (1915-1992) Pisarz (m.in. „Walka podziemna na szczytach”, „Moje Podhale”, Ku Tatrom”); redaktor naczelny „Podhalanki” (1973-1979); działacz Związku Podhalan. Po matce prawnuk brata Sabają.

Feliks Gwiżdż (1885-1952). Pochodził z rodziny góralskiej. Literat, dziennikarz, polityk (poseł I i II kadencji oraz Senator IV kadencji w II RP); jeden z czołowych działaczy podhalańskiego ruchu regionalnego; Prezes Zw. Podhalan.

Stanisław Gąsienica-Sieczka (1904-1975) Narciarz klasyczny, olimpijczyk. Był jednym z pierwszych który zagrał w dwóch filmach („Biały Ślad”, 1932 i „Zamarłe echo”, 1934).

Piotr Krzykalski (1899-1976) Autor (m.in. „Łzy z nad brzegów Dunajca” 1947 i „Szarotka”, 1966). Znany w Nowym Sączu gawędziarz i ludowy poeta.

Aniela Gut-Stapińska z Orawców (1898-1954) Podhalańska pisarka (m.in. „Inksy Świat”, 1949 i „Krokusy”, 1956).

1955-1959

Jan Walewski (1895- ?) Poseł na Sejm RP z Podhala przez trzy z rzędu kadencji. Dziennikarz; Założyciel Związku Podhalan w Anglii; Członek Rady RP w Londynie; Autor „Jaśnie państwo tatrzańskie i wielu gawęd góralskich.

Jan Ciepliński (1900-1972) Autor: „A History of Polish Ballet, 1518-1945”. Choreograf (m.in. „Harnasie” w 1938r.); baletmistrz.

Zofia Radwańska-Paryska (1901-2001) Botaniczka, taterniczka, pisarka (m.in. „Skalne drogi w Tatrach”) i współtowarzyszka pracy Witolda Henryka Paryskiego („Wielka Encyklopedia Tatrzańska”).

Roman Petrycki (- 1987) Operator filmowy (w Tatrach m.in. zrealizował taterniczy film instruktażowy „Technika asekuracji”, 1955); fotograf górski, taternik, alpinista.

Andrzej Florek-Skupień (1902-1973) Poeta z Podhala; gawędziarz który występował w domach weczasowych, na festiwalach i imprezach folklorystycznych; historyk regionalny (m.in. monografia historyczna jego rodzinnej wsi „Biały Dunajec”); publicysta.

Adam Pach (1907-1980) Spokrewniony z rodem Sabają. Wybitny podhalański pisarz ludowy, (m.in. „Drzewiej pod Giewontem”, „W siapowicach dziejowych”); gawędziarz; działacz Związku Podhalan.

Hanka Nowobielska (pseud.) właściwie z domu Łukasiewiczówna (1912-1982). Pochodziła ze wsi Łuczany k/Lwowa. Od wczesnego dzieciństwa

mieszkała w Białce Tatrzańskiej. Jej rodzice byli nauczycielami. Poetka podhalańska (pisała przeważnie w gwarze).

1960-1969

Stanisław Gąsienica Byrcyn, jun. (1911-1991) Podhalański pisarz, poeta i prozaik. Od 1946 pisał wiersze w gwarze podhalańskiej o tematyce podhalańskiej i tatrzańskiej, także gawędy i teksty do kołęd.

Józef Zych (1895- ?) ludowy pisarz podhalański; ur. w Chocholowie. W 1914 r. wstąpił do Legionów. W 1921 r. osiedlił się pod Lwowem, skąd wywieziony z rodziną w głąb Związku Radzieckiego, gdzie wraz z synem wstąpił do tworzącej się Armii Polskiej; Virtuti Militari; od 1948 przebywał w Anglii. W 1961 r. otrzymał II nagrodę w konkursie literackim zorg. Przez Tow. Miłośników Ludowej Kultury i Sztuki Góralskiej

Henryk Gebel (1903-1964) Pedagog, syn i piewca Podhala. Pochodził z Nowego Targu. Upowszechniał kulturę regionalną Podhala przez swoje odczyty i gawędy góralskie również w Polskim Radiu w Warszawie.

Jerzy Młodziejowski (1909-1985) ur. na Wołyniu. Kompozytor, dyrygent, publicysta muzyczny, geograf, taternik, fotograf, autor (min. „Moja tatrzańska symfonia” i „Smreczyny w Dolinie Kościeliskiej”).

Stanisław Krupa (1920-1990) Redaktor naczelny „Podhalanki”. Długoletni prezes Oddziału Związku Podhalan w Ludźmierzu; pod Jego kierownictwem powstał „Dom Podhalański im. K.P. Tetmajera i W. Orkana” w Ludźmierzu.

Z lewej: dr Eugeniusz Jabłoński, Jan Ciepliński, Jan Gromada, dr Tadeusz Gromada. Fot. Abraham Schwartz

1970-1978

Stanisław Nędza-Kubinieć (1897-1976) Najwybitniejszy podhalański prozaik i poeta. Potomek Sabają, pochodził ze starej rodziny góralskiej. Prezes i członek honorowy Związku Podhalan.

Tadeusz Staich (1913-1987) Poeta, pisarz (m.in. „Dębno cudami słynące”), pedagog, dziennikarz, przewodnik górski, gawędziarz, kustosz muzealny, animator kultury podhalańskiej, związany z Podhalem

Franciszek Łojas-Kośla Poeta ludowy i rzeźbiarz. Autor opery góralskiej „Jan Paweł II na Podhalu”.

Jan Fudala (Jasiek z Górców) (1951-2008) Pedagog, zawodnik i trener narciarski, tancerz, aktor, poeta, satyryk, artysta-malarz. Twórca zespołów regionalnych, muzealnik, badacz kultury Górców i Podhala.

Franciszek Bachleđa-Księdzularz (1947-) mgr. filologii polskiej, UJ; poeta, polityk, senator RP 1993-2001; redaktor naczelny „Hale i Dziedziny” 1990-1997; Prezes Związku Podhalan, 1987-1993.

Tadeusz Pudzisz (1927-2002) Prawnik; szkolny kolega z Gronkowa ks. J. Tischnera uwieczniony przezeń w „Historii filozofii po góralsku” jako podhalański Arystoteles.

(Dokończenie w następnym numerze)

Stanisław Krzeptowski Biały

Odwiedziny, Przygody i Przypowiednie Pana Jezusa w Tatrak

To było bardzo, a bardzo downo, kiedy jeździł Pon Jezus po świecie – i przyjechał do Zakopanego. Tak z ciekawości, na świeże powietrze i przypatrzeć się tym naszym ślicnym górcom.

Pozyczył se kóniusia z wózke u Ciakora we młynie i pojechał do Chochołowskiej, do Jarzābcej, do Iwanówki, do Staroroboty, był w Dudowyk Kominak, na Hutak, w Krytej, w Strązyskak, był i w Kościeliskiej, na Królowej, przy Gąsienicowyk Stawak, a wrócił se bez Jaworzynke.

Na ostatku umyślół jechać do Morskiego Oka. Ciekawy był, cy je tyz takie piękne, jako go górole wykwołają. Odocon se cosi ze dwa dni u Ciakora, bo go strasnie zioBRA bolały – dejta biedoka od leterki po skołak dość utłukło – ale Ciakorka wysmarowała, hej.

Dobrze nie bardzo, siod na wózek i wio! Ale to wtedy były drógi bardzo złe. Toztoć przy Wodogrzmotak, tam, ka teroz nazywają Wodospady Mickiewicza (ale niesłusnie, bo ten bidok tam nigdy nie był), od razu trzas! Diabli nadali – koło sie złomało u wozu. Co tu robić? Dalej nie pojedzies, bo nie porada.

Ale niewiele myślący odłomoł Pon Jezu kawołek wirchowca od wykrota, drugim końce przywiązoł korzeniem do leterki i nawrócił do kowala koło naprawić, hej.

Stanon u progu, pozdrowił pięknie kowola:

- Scść Boze, swoku! Dobrze sie wom klepie?
- Dejze, Panie Boze! Jejta jesce pomalutku.
- A wiecie co? – powiado Pon Jezus – kiebyście mi koło poprawili, to jo by wom to kiedy fajnie wynagrodził, bo ta piniędzy przy sobie ni mom, hej.

Górol, jak to górol. Był chłop sprytny, no i niegłupi. Zaroz poznoł, ze mo nie z łađa ceprem do cynienio. Ba, myślół, ze to jaki malorz albo gazeciorz, co gazety pise, abo jesce wysniejsy poeta, hej!

Wzion, roz dwa pozdajoł i pedzioł:

- Jedźcies, panosku, choć do samego nieba, to sie nie popsuje, bo to gadają, ze do nieba nagorso dróga.

Ponu Jezusowi było nie na stociu, pyto sie, kielo zasłużył.

- Je... jo ta na piniądze nie łakomy. Ledwok rod, zek wom, panie, wygodził. Jedźcie, jedźcie z Panem Bogiem i scśliwej drogi wom, Boze, dej.

Wtedy to Pon Jezus powiedzioł proroce słowa, bo powiedzioł tak:

- Anik sie jek nie spodzioł, ze jo takik zgrabnych chłopów pod holami nojde. Bo choć tu bieda na wos, aleście na piniądze nie łakomi, ba jesce kozdego zratujecie... Ale zaprawdę, zaprawdę powiadam wam, że doczekacie takiej wielkiej chwili, w której przyjadą goście do was nie tylko z Nowego Targu, z Sąca lub Bochni cy to z Krakowa, ale z całej wielkiej Rzeczypospolitej Polskiej – od morza po wasze ślicne Tatry – jesce i zza granicy, a nawet zza morza, Przywiozą tutaj dudki i bieda was popuści, gdyż ona się was dość nacubrzyła, hej.

Siod Pon Jezu na wózek i wio! Do Morskiego Oka. Ale przy Wodospadak Mickiewicza umyślół, cyby tyz dróga nie lepo była po węgierskiej stronie i skrecił wišta za wodę. Tam dróga była sto razy gorso. Widzi Pon Jezus, ze by na Węgrak kark skrecił, zawrócił nazod na polską stronę – ku Wancie.

Ale na zakręcie patrzy, a tu węgierskik jegrów taka ćma. Grzeją się przy watrze, piją „borowicke” kwortami. Syćko to urżnięte jak nieboskie stworzenie.

Pon Jezus ik ładnie pozdrowił, a oni z kijami, z drągami, z odwiedzionymi flintami zastąpili mu drogę. Nijakim światu ni móg sie Pon Jezus s nimi dogodać. Mówił do nik bardzo grzecnie i kapelus z głowy sjon i perswadowoł, ze go polscy górole wystali i dali mu kóniusia z wózke, moskolika owsianego i masła od króźlicka, coby tyz ino zwiedził to ślicne Morskie Oko. A oni do niego jakimisi kurskim ozorem: *Nem tudom, nem tudom* to zaś: *Es ist nicht erlaubt, Prinz Hohenlohe hat verboten. Wahrscheinlich haben Sie Geld bei sich? Geld!!! (Nie wolno, książę Hohenlohe zabronił. Prawdopodobnie ma pan pieniądze przy sobie. Pieniądze!)* Skondze Pon Jezus móg go wziąć, kiedy Judos kase trzymoł, a jemu sie ta nie kciało po świecie chodzić, ba sie u świętego Jana w Perudzi wylegowoł, a *Geld* z frejerkami przepijoł. Judos!

Zabrali Ponu Jezusowi króźliczek z masłem i moskol owsiany, kiesienie sprzewracali, kapelus míoł fajny i to zabrali. Daremnie im Pon Jezus tłumaczył, ze ni mo strzelby, ze nie myśli ani kóz, ani sarnów, ani jeleni strzylać, ze ani wędku ni mo, coby łosiosie i pstrągi chytoł. A oni ino: *Nem tudom i nem tudom (Nie rozumiem)*.

„Je cie diabli nadali – myśli se Pon Jezus – ale zek trafił na plugocy. E, to nie nasi poćiwi górole z Polski”.

I ledwo sie spomiędzy tej pijanej hołoty na polską stronę wydostoł. Kie był juz przy Wancie, to im ino patyke pogrozil. I pedzioł jesce przy tym urocyscie:

- Niedługo wy tu bedziecie gazdowali w Tatrak, pijoki zatracone, bo Tatry do słowiańskiego narodu będą nalezeć.

Potem zostawił kóniusia z wózke powyzej Wanty i posoł granią bez Zabie na Polski Grzebień, na Wysoką, na Mięgusioicki scyt, a pote sie spuścił ku Mnichowi.

- I stamtąd to pobłogosławił polskim górom i górolom, a Mnichowi przykozoł:
- Cobyś, hultaju, pilnowoł Morskiego Oka przed pijanemi Węgrami, a Ty, Panie Boze, uchowoj przed łapcywymi Pepikami, co by na polską stronę nosa nie wystawiali, bo oni tu ni mają nic, ino to, co polskim górolom ukradli, hej.

Zesł se Pan Jezus spokojnie po nasej stronie, siod na wózek i zajechał do Ciakora. Kóniusia z wózke oddoł i pięknie podziękowoł. Pote cosi se ta z dzień cy ze dwa odocon i posoł pomalutku pomiędzy swoim ludem dalse światy zwiedzać

MAŁA POMYŁKA

Ks. kard. Karol Wojtyła kiedyś, podczas wizytacji jednej z podhalańskich parafii przejęta z wrażenia gośćdzina pomyliła przygotowany tekst powitania kardynała i zamiast tytułować go, „najdostojniejszy”, powiedziała „Witojcie nom nojprzystojniejszy księżu Kardynale”.

On zaś spojrzal na nią z filuternym błyskiem w oku i odparł: „No, coś w tym jest...”

1947-2012: 65 lecie „Tatrzańskiego Orła”

Jubileuszowa publikacja
prof. Tadeusza Gromady
ANNA BRZOWSKA-KRAJKA

Z wielką radością i uwagą odnotować należy pojawienie się na rynku wydawniczym książki „*Tatra Highlander Folk Culture in Poland and America: Collected Essays from 'The Tatra Eagle'*”.

Jest to starannie wyselekcjonowany wybór anglojęzycznych esejów prof. Tadeusza Gromady drukowanych na łamach „Tatrzańskiego Orła” („*The Tatra Eagle*”) od ponad pół wieku, oświecających z dwu perspektyw – zarówno „od wewnątrz” (regionalnej, polskiej), jak i „z zewnątrz” (amerykańskiej) – istotne kwestie dotyczące historii i kultury „źródła” – góralskiej, jej relacji z kulturą narodową, polską oraz obu tych tradycji stanowiących część kulturowego bagażu Amerykanów polskiego pochodzenia, w tym źródeł etnicznej dumy autora jako reprezentanta góralskiej diaspory w Ameryce.

Prof. Tadeusz Gromada kładzie w niej nacisk na podkreślane przez księdza prof. Józefa Tischnera uniwersalne wartości tkwiące w tej kulturze (wolność, honor, patriotyzm, religijność), jej humanizm (emanuje z niej „prawda o człowieku, jego namiętnościach, jego poezji i jego nadziei”), ale też postrzega tę kulturę jako część amerykańskiego multikulturalizmu – na równych prawach, bez kompleksu niższości (typowego dla nosicieli kultury regionów nizinnych) ani wobec polskiej kultury narodowej, ani amerykańskiej. Postawę tego typu psychologowie określają jako tożsamość pozytywną, wynikającą z przekonania o szczególnych zaletach i uzdolnieniach w porównaniu z innymi.

Tę „tradycję małą”, będącą składnikiem polsko-amerykańskiej tożsamości, wyraźnie sytuuje prof. Gromada w obszarze sacrum. Na jej specyficzną kulturową zawartość składają się bowiem nie tylko unikatowe w obrazie etnograficznego zróżnicowania Polski i amerykańskich kultur etnicznych treści kultury regionalnej (artystycznej, obyczajowo-zwyczajowej, materialnej), ale też konteksty narodowej literatury (Henryk Sienkiewicz, Stanisław Witkiewicz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, Stefan Żeromski, Jan Lechoń i inni), „wysokiej” muzyki (Karol Szymanowski, Mieczysław Karłowicz, Henryk Mikołaj Górecki), wielkie postacie narodowej historii, nauki i kultury (np. Maria Skłodowska-Curie, Józef Piłsudski, papież Jan Paweł II, ks. Józef Tischner).

Zewnętrznym znakiem tego wartościowania są w prezentowanej książce koncepcje tytułów: części I – „Podhale, Poland's Mystical Altar” oraz części IV – „Profiles of Eminent Personalities”. Połączenie przez prof. Gromadę perspektywy polskiej (kultury „źródła”) z polsko-amerykańską (doświadczenie diasporyczne społeczności polonijnej w aspekcie jednostkowym, osobistym i grupowym) pozwoliło m.in. na zaakcentowanie różnic w obrębie publicznych ekspresji etniczności (public face of ethnicity) o charakterze imitacyjnym chicagowskiego centrum góralszczyzny, z preferencją granic regionalno-polonijnych oraz drugiego centrum ze Wschodniego Wybrzeża (głównie stany New Jersey, Nowy Jork z liderem etnicznym Janem Władysławem Gromadą) – z otwarciem na całą społeczność amerykańską, również pozapolonijną (patrz część III – „*The Gromada Family and Góral Folk Culture in America*”).

Z uwagi na obszar zainteresowań – regionalny składnik polsko-amerykańskiej tożsamości (bardzo słabo rozpoznany w amerykańskich studiach etnicznych) i rozległe kompetencje historyczno-kulturowe autora, jego „*Tatra Highlander Folk Culture in Poland and America*” będzie z pewnością ważną pozycją w warsztacie badaczy amerykańskich studiów etnicznych (historyków imigracji,

antropologów, folklorystów, socjologów itd.) dając w pełni wiarygodne świadectwo kulturowego zróżnicowania Polonii, siły regionalizmu podhalańskiego w góralskiej diasporze w Ameryce, ale też odsłaniając Amerykanom właśnie tę „wspaniałą nieznaną ziemię” (a wonderful terra incognita) – oryginalną kulturę i naturę, które nieustannie pozostają źródłem inspiracji dla polskich artystów słowa, sztuk plastycznych, muzyki, architektury itp., wzbogacając też kulturę polonijną i amerykańską. Podhalański fenomen, o którym w latach 80. XX wieku pisał uznany etnograf Roman Reinfuss, jest również w góralskiej diasporze w Ameryce, także w XXI wieku, ciągle żywy!

Książka prof. Gromady, wydana bardzo starannie przez Tatra Eagle Press (z ilustracjami z albumu rodzinnego), a dedykowana Jane Gromada-Kedron, „bez której zaangażowanych edytorskich wysiłków 'Tatrzański Orzeł' nie świętowałby 65-lecia” – czytamy w dedykacji, jest jednocześnie hołdem złożonym rodzinie etnicznej, stanowiącej pierwotne źródło tożsamości etnicznej przekazywanej pokoleniom urodzonym już na amerykańskiej ziemi, jak było w przypadku rodziny Gromadów i wielu innych góralskich rodzin. Właśnie utrwalaniu tej tożsamości, ale też „promocji” wiedzy o historii i kulturze regionalnej, polskiej oraz polsko-amerykańskiej służy również od 65 lat „Tatrzański Orzeł”, którego redakcji chciałabym przy tej okazji podziękować za wieloletnią, jakże szczerą dla mnie, współpracę i złożyć jubileuszowe życzenia: aby dzięki jej szczególnej pasji wynikającej z „załubienia w szkolnej ziemi” „Tatrzański Orzeł” jeszcze długie lata wypełniał swoją polsko-amerykańską misję, a cenne anglojęzyczne eseje prof. Gromady dalej dostarczały wiedzy i inspiracji.

Anna Brzowska-Krajka jest profesorem historii literatury polskiej i folklorystyki na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

SŁOWO

Do Redakcji „Tatrzańskiego Orła”

Piękny i dostoyny ten Wasz Jubileusz, wyznaczony 65-letnimi dokonaniem na rzecz naszej góralskiej tradycji, kultury, obyczaju i folkloru. Za to wszystko należą się Wam serdeczne podziękowania. Całym sercem niniejszym to czynię. Jestem przekonany, że „Wase imię nigdy nie zaginie”. Winszuję Wam też, aby praca i sława „Tatrzańskiego Orła”, niby „roztrząs stu strun, niosła się po świecie i budziła zaśpionych”. Niech Waszym wzorem inni Podhalańcy za „Wielką Wodą” tyczą nowe nuty życia naszej wierzchowej tożsamości. Wiwat „Tatrzański Orzeł”!

Prof. dr hab. Stanisław Hodorowicz

Rektor Podhalańskiej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Nowym Targu

Moc najserdeczniejszych pozdrowień i życzeń

dla Was, kochani amerykańscy – a i z Zębu – górale, zasyła „zatracony” w Paryżu – też z Zębu. Chyba minęło 60 lat jak czytałem już „Tatrzańskiego Orła”. Nie prawdopodobne! Jeszcze 40 lat i będzie ... 100. Poczekam! I wy również.

Stanisław Lassak-Helios

Z okazji 65 lecia ukazania się pierwszego numeru „Tatrzańskiego Orła” przesyłamy najserdeczniejsze życzenia i pozdrowienia od całego Zarządu **Koła #46 Stare Bystre**, wszystkich członków i Starobystrian tu i w Polsce.
Stanisław Obrochta, Prezes

Syćkiego po krapce...

Wallington, New Jersey
Koło im. Jana Sabały urządziło
„Wesele Góralskie”

Cepowiny. Fot. Janusz Szlechta

Ogromna liczba weselnych gości przybyła do Domu Polskiego – Cracovia Manor 28 kwietnia na „Wesele Góralskie” Koła Sabały. Wszystko odbyło się zgodnie z góralską tradycją: byli „pytoce”, była brama, była muzyka góralska, młodzi państwo Marta Kubasek i Bartłomiej Rataj w pięknych góralskich strojach, było błogosławieństwo rodziców; były tańce i śpiewy, „cepowiny” ... i weselna wódka! Ale co dalej?

*Coz to za wesele/co go ino dwa dni,
Zeby było tydzień/to by było ładniej.*

Nowy Targ
Nowy zespół regionalny „Milusioki”

Zespół regionalny „Milusioki”

rozpoczął swą działalność w 2008 r. przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 1 w Nowym Targu. Skupia w swoich szeregach ok. 30 dzieci o obniżonej sprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym.

Grupa ta powstała z inicjatywy p. Dyrektor Małgorzaty Chowaniec, zaś opiekunką i instruktorką jest Renata Knap, której pomocą służą: Anna Szewczyk i Magdalena Stopka.

„Milusioki” przedstawiają programy jasełkowe, do których proste, przystępne teksty pisze Stanisława Szewczyk z Łopusznej. Przygotowują też programy z okazji „Dnia Matki”, a także na Festyn Rodzinny przy Parafii Św. Katarzyny w Nowym Targu.

Z „Milusiokami” współpracują zespoły regionalne „Mali Gronkowianie”, im. L. Łojasa z Łopusznej oraz muzyka p. Józefa Jarzębka z Bańskiej Niżnej.

W 2010 r. dzieci z SOSW oficjalnie pasował na „Milusioków” p. Krzysztof Trebunia-Tutka, który dał też swój występ. Chrzestnymi rodzicami zostali p. dyr. M. Chowaniec i p. wicestarosta Maciej Jachymiak. Co roku mali artyści obchodzą uroczyste „Dzień Milusioka”. Ostatnio honorowym gościem była p. Hania Rybka z zespołem, a także regionalista p. Józef Pitoń.

Kiedy oglądamy występujących „Milusioków” widzimy wielką radość tych dzieci. Niektóre, będące dotąd bardzo zamknięte w sobie – dzięki występom potrafiły się otworzyć. Potrafią pięknie zaśpiewać i zatańczyć – najlepiej jak potrafią. Nie wspomnę już o rodzicach, którzy nie mogą uwierzyć w to, co robią ich dzieci.

Wielkie słowa uznania dla tych, co uwierzyli, że i te pokrzywdzone przez los dzieci mogą także uśmiechać i cieszyć, a jednocześnie sprawiać radość innym.

Stanisława Szewczyk

ZAMÓWIENIE

**Książkę Tadeusza Gromady „Tatra Highlander
Folk Culture in Poland and America”**

można nabyć pisząc pod adres:

TATRA EAGLE PRESS

31 Madison Ave., Hasbrouck Hts., NJ 07604

Imię i nazwisko: _____

Adres: _____

Miasto, stan, zip: _____

Zamawiam _____ książkę/książki @ \$14.95 plus \$2.50 (przesyłka). Czek lub money order w sumie \$ _____ proszę wystawić na: Tatra Eagle Press.

Dla uczczenia jubileuszu 65 rocznicy „Tatrzańskiego Orła” redaktorzy postanowili wydać książkę w języku angielskim ażeby pomóc tym Podhalaanom urodzonym w Ameryce jak i rdzennym Amerykanom w uświadomieniu i docenieniu bogatego góralskiego, polskiego dziedzictwa kulturalnego.

Warszawa

Opera góralska „Jan Paweł II na Podhalu” w Teatrze Narodowym

W czwartek 17 maja 2012 r. została wystawiona w Teatrze Narodowym w Warszawie opera góralska „Jan Paweł II na Podhalu” napisana przez poetę ludowego z Poronina Franciszka Łojasa-Kośli i wykonana przez artystów-amatorów z Podhala, Spisza i Orawy. Jest to muzyczna opowieść o życiu, działalności duszpasterskiej, pobytach na Podhalu Karola Wojtyły. W treść spektaklu wpisane są losy górali tatrzańskich, ich wielkie przywiązanie do wiary przodków oraz miłość do Ojca Świętego.

Fot. Marek Podmokły / Agencja Gazeta

W widowisku występuje ponad stu pięćdziesięciu wykonawców, śpiewaków i muzykantów reprezentujących miasta i wioski Podtatrza. Jest to symboliczna reprezentacja ludu podhalańskiego, który wyraża wdzięczność za czas pontyfikatu Jana Pawła II i słowa wypowiedziane pod Giewontem w 1997 roku – na Was zawsze można liczyć.

Polska premiera widowiska miała miejsce 12 czerwca 2011 r. w Zakopanem, a premiera światowa odbyła się 3 listopada tego samego roku w Teatrze Capranica w Rzymie.

Honorowy patronat nad warszawskim przedstawieniem objęli: Jego Eminencja ks. Kazimierz kardynał Nycz – arcybiskup Metropolita Warszawski, Bogdan Borusewicz – marszałek Senatu RP, prof. Stanisław Hodorowicz – senator RP, Bogdan Zdrojewski – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Marek Sowa – marszałek Województwa Małopolskiego, Waldemar Dąbrowski – dyrektor Teatru Wielkiego, Jan Kanty Pawluśkiewicz – kompozytor.

Organizatorem koncertu była Fundacja Międzynarodowy Instytut Edukacji, a współorganizatorami – Teatr Wielki – Opera Narodowa i Tatrzańska Agencja Rozwoju, Promocji i Kultury. Głównym partnerem było Województwo Małopolskie.

Dochód ze spektaklu przekazany był Fundacji Międzynarodowy Instytut Edukacji, która od kilku lat organizuje naukę dla młodych Polaków ze Wschodu.

Londyn

W Londynie powstał oddział Związku Podhalań

Kolejny oddział Związku Podhalań powstał – tym razem z siedzibą w Londynie. Zarząd Główny Związku Podhalań podjął uchwałę zatwierdzającą nowy oddział w marcu 2012.

Prezesem oddziału został Józef Czyż, wiceprezesem Marek Holiat, sekretarzem Magdalena Ondycz, skarbnikiem – Urszula Lenik. Pozostali członkowie zarządu to Ewa Klar, Krzysztof Klar i Sławomir Serniak.

Humor Góralski

Gazda, jak Frasośliwy siedzący na pnioku w towarzystwie cepra.

- O Jezu, Jezu, Jezu.
- Co wam, gazdo?
- O Jezu, Jezu, Maryjo Ludźmierska Panienko.
- Chorzyście, czy się co stało?
- O Jezu, kielo piykne te góry!

Przy słuchanicy góral się dopytuje jegomością:

- Była tu moja?
- Była.
- No, to już wom nic nie powiym, bo ona syćko wypełęła.

Pod zbójnicką kapliczką kłęczy Jasionowski gazda.

-Panie Boze, wzięś mi młodość. Za wcorem dziki zryły mi grule, dziś grad do imentu zbił mi owiesek, a ślubną babę Marynę doleś mi piekielnice...

Za kapliczki wychylił się Pan Bóg i mówi:

- Hej Jędrus, Jędrus. Mógęś się przecie wcześniej domyślić, że cie nie rod widzem.

„Som je mądre ludzie na świecie: furmany,
dochtory, połowce,
a i z panów poniechtóry nie prawie głupi...”

Sabała

Ks. Tischner w anegdocie

Od strony praktycznej organizacją spotkań zajmował się prof. Krzysztof Michalski i założony przez niego wspólnie z Tischnerem Instytut Nauk o Człowieku. Obaj poznali się w Krakowie jeszcze w latach siedemdziesiątych. Tischner zapraszał Michalskiego na spotkania filozoficzne organizowane pod auspicjami kard. Wojtyły, Michalski zapraszał Tischnera na swoje seminaria.

Michalskiego intrygowało to, że kiedy Tischner przyjeżdżał do Warszawy, na jego wykładach zawsze zjawiały się tłumy. Któregoś razu zagadnął Tischnera:

- Ja rozumiem, że masz większą publiczność niż Gadamer, ale jak ty to robisz, że na twoje wykłady przychodzi tyle pięknych kobiet?
- Bo widzisz, Krzysiu, ty jesteś żonaty...